

Kinowska, Małgorzata

Zebranie Pracowni Historii Nauk Społecznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/3, 717-718

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

INSTYTUT HISTORII NAUKI, OŚWIATY I TECHNIKI

ZEBRANIE PRACOWNI HISTORII NAUK SPOŁECZNYCH

1

26 V 1978 r. dr hab. Zofia Wardęska wygłosiła referat pt. *Studia włoskie Mikołaja Kopernika*. Brak krytycznego opracowania okresu studiów M. Kopernika w Italii (poza fragmentarycznymi ujęciami z ostatniego 25-lecia H. Barycza, B. Nardiego i B. Bilińskiego) jest przyczyną podjęcia przez autorkę tego tematu pracy, która jednocześnie ma być odcinkiem zamierzonej pełnej biografii Kopernika. Dr hab. Z. Wardęska przedstawiła dotychczasowe wyniki i program dalszych badań. Konieczne są jeszcze kwerendy w celu odnalezienia zaginionych źródeł, przeprowadzenie weryfikacji i interpretacji 7-miu istniejących (błędne odczyty) rękopisów, ustalenie przebiegu studiów Kopernika na tle historii uniwersytetów włoskich (zwłaszcza studiów medycznych) oraz powiązań i kontaktów Kopernika z wybitnymi przedstawicielami kultury i nauki włoskiej XV i XVI w. (Kalimach, Caiado i inni).

Dyskusja rozwinęła się na temat badań źródłowych i konstrukcji pracy. Podkreślając celowość podjętych badań, zwrócono jednocześnie uwagę na potrzebę scalenia rozproszonych wiadomości, konieczność przeprowadzenia kwerendy w archiwach włoskich (J. Domański, J. Róziewicz) oraz na celowość krytycznego wydania źródeł (J. Domański, J. Róziewicz i P. Czartoryski). Pod adresem prelegentki wysunięto postulat zapoznania się z praktyką prawa na Warmii w XV w. (P. Czartoryski, W. Voisé). Przychylając się do tych sugestii, Z. Wardęska skorzystała z okazji, aby zapoznać zebranych, z jedną z badanych przez siebie pod tym właśnie kątem, nie rozstrzygniętej do dziś sprawy kanonikatu Mikołaja Kopernika. Nieznajomość trzystopniowej procedury prawnej stosowanej w kapitule warmińskiej przy obejmowaniu kanonikatu, zaciężyła nad dotychczasową interpretacją dokumentów, będących źródłem do biografii Kopernika.

W sprawie konstrukcji pracy zdania były podzielone. Wysunięto dwie propozycje: 1) skoncentrowanie uwagi na edycji źródeł z zakresu studiów włoskich Kopernika na szerokim tle Włoch XV w. (P. Czartoryski); 2) opracowanie tematu bez przeciążania go faktografią, bez podsumowywania dotychczasowych badań, bez rozstrzygania wszystkich problemów – natomiast z ukazaniem procesu rozwojowego i formacji intelektualnej Kopernika od studiów krakowskich poprzez studia włoskie. Prelegentka przychyliła się do drugiej koncepcji, w tym bowiem kierunku idą jej obecne badania. Ponadto sugerowano wydanie pracy w języku obcym, w małym formacie, z edycją źródeł w aneksie (W. Voisé).

Na zakończenie dyskusji przewodnicząca zebrania – doc. Irena Stasiewicz-Jasiukowa podkreśliła celowość podjętych przez Z. Wardęską badań i podziękowała zebrany za żywy udział w dyskusji.

9 VI 1978 r. mgr Jan Kozłowski wygłosił referat pt. *Lexicon derer itzlebenden Gelehrten in Polen* – J. D. Janockiego. Referat ten powstał na marginesie przygotowywanej przez referenta pracy doktorskiej, ukazującej znaczenie Biblioteki Załuskich w życiu umysłowym Rzeczypospolitej wczesnego polskiego Oświecenia. *Leksykon* wyszedł spod pióra Jana Daniela Janockiego, bibliotekarza tej Biblioteki, bliskiego współpracownika jej założyciela – Józefa Andrzeja Załuskiego. Omawiając *Leksykon* jako jedno z najważniejszych źródeł, które dokumentuje tezę o wzrastającym w ówczesnej Polsce poczuciu wspólnoty między członkami osiemnastowiecznej elity umysłowej, referent przedstawił inspirującą rolę Biblioteki Załuskich w kształtowaniu się środowiska naukowego. Było to środowisko o bardzo szerokim zasięgu oddziaływania i łączące nie tylko ludzi uprawiających naukę, lecz także erudytów, bibliofilów i kolekcjonerów. Józef Andrzej Załuski sprowadzał książki z bibliotek zagranicznych i utrzymywał stosunki z kilkudziesięcioma uczonymi, umożliwiając polskim miłośnikom wiedzy kontakt z nauką europejską. Działalność twórcy Biblioteki Załuskich i jego współpracowników inspirowała ówczesnych ludzi nauki, skłaniała ich do wydawania wspólnych publikacji i wzmacniała poczucie wzajemnych więzi. W *Leksykonie* poza informacjami bibliograficznymi i wykazami publikacji znajdują się wiadomości o cechach charakteru, zamiłowaniach i zainteresowaniach poszczególnych postaci i o ich kontaktach z innymi miłośnikami wiedzy. Zawarte w *Leksykonie* oceny dorobku uwzględnionych tam osób mają charakter krytyki naukowej, której brakowało wówczas w Polsce. Jest więc *Leksykon* nieocenionym źródłem do badań roli i miejsca uczonego w Polsce wieku XVIII oraz społecznego statusu nauki tych czasów.

Polemizując z pierwszą częścią referatu, charakteryzującą polskie środowisko naukowe połowy wieku XVIII, doc. B. Bienkowska zwróciła uwagę na poczesną rolę środowisk szkolnych w przygotowaniu polskiego Oświecenia. Bez ukazania działalności szkół i ludzi związanych z kręgiem szkolnym (jak np. A. Wiśniewski) obraz środowiska naukowego jest niepełny. Nawiązując do wyeksponowanej w referacie – siłą rzeczy – postaci Józefa Andrzeja Załuskiego, doc. Bienkowska podniosła zasługi jego brata – Andrzeja Stanisława – dla nauki polskiej. W zakończeniu swej wypowiedzi doc. B. Bienkowska poruszyła problem zdefiniowania pojęcia uczonego w XVIII wieku. Do zagadnienia tego nawiązał doc. R. W. Wołoszyński, wyrażając wątpliwości czy w ogóle jest możliwe przeprowadzenie ścisłego podziału w połowie XVIII wieku pomiędzy uczonymi a amatorami. Obecne rozumienie pojęcia „uczony” tak dalece odbiega od wyobrażeń ówczesnych, że próby operowania dzisiejszymi definicjami są skazane na niepowodzenie. Sprawą nieadekwatności dzisiejszych kryteriów poruszyli w swych wypowiedziach także dr H. Juszczakowska, mgr J. Jarzęcka i mgr W. Grębecka oraz mgr B. Kupść, który zaproponował termin „przyjaciela nauk”. Trafność tego określenia potwierdziła większość dyskutantów. Dr H. Juszczakowska zwróciła uwagę zebranych na fakt, iż podkreślana w poprzednich wypowiedziach wyższość intelektualna Andrzeja Stanisława Załuskiego nad bratem nie powinna przysłonić zasług Józefa Andrzeja w dziedzinie inspiracji badań i kontaktów naukowych. Twórczy ferment w powstającym środowisku naukowym zawdzięczamy właśnie działalności tego obdarzonego fenomenalną pamięcią bibliofila.

Nawiązując do zagadnienia roli kręgu szkolnego w kształtowaniu środowiska naukowego dr B. Michalik wskazała na ścisłe powiązania Biblioteki Załuskich ze środowiskiem nauczycieli pijarskich z Collegium Nobilium ze Stanisławem Konarskim na czele. W podsumowaniu dyskusji doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa zwróciła m.in. uwagę na trudności, jakie występują przy próbach charakterystyki twórczości naukowej w Oświeceniu ze względu na płynność granic pomiędzy literaturą podręcznikową i publicystyką a literaturą naukową.